

Mezi nadšením a odbojem – české a rakouské země pod vládou nacistů 1938–1945

Judith Breitfuß

1 | Odborný komentář

Počátek nacistického panství

Když 12. března 1938 vpochodovali první vojáci německé armády do Rakouska, vítala je velká část obyvatelstva s nadšením. O několik dní později oznámil Adolf Hitler na náměstí Hrdinů ve Vídni před jásajícím publikem tisíců lidí „má vlast vstoupila do Německé říše“. Skoro přesně o rok později se tyto scény opakovaly v československém hlavním městě Praze, s tím rozdílem, že Hitler a německá armáda tu byla nadšeně vítána jen německými obyvateli města: naproti tomu Češi vnímali vpád vojska jednoznačně jako okupaci a dávali nacionálním socialistům své odmítnutí najevo. Od počátku byl u českého obyvatelstva patrný odpor proti okupační moci: 28. října 1939 vyšly v českých a moravských městech do ulic desetitisíce lidí; jen masových demonstrací na pražském Václavském náměstí se zúčastnilo na 50 000 lidí (mezi nimi mnoho studentů). I v Rakousku se brzy po „anšlusu“ formoval odboj. V říjnu 1938 se například sešlo přes 7000 mladých lidí v průběhu „Ružencové slavnosti“ ve vídeňské katedrále svatého Štěpána. Nicméně odbojové aktivity v Rakousku byly do velké míry ztěžovány tím, že odpůrci režimu pracovali v prostředí, které valnou měrou nacisty podporovalo.¹

„Němci“ a „Slované“

Proč však většina Rakušanů a Sudetských Němců nacionálněsocialistickou vládu (přínejmenším zpočátku) podporovala, zatímco většina Čechů ji odmítala? Odpověď je možné nalézt jednak ve skutečnosti, že idea připojení k Říši nacházela odezvu u většiny Rakušanů už od konce první světové války. Na druhé straně, jak objasňuje příspěvek od Arnolda Suppana, Petra Koury a Niklase Perziho v publikaci *Sousedé* (str. 165–203), vytvořilo převzetí moci nacionálními socialisty pro Rakušany, Sudetské Němce a Čechy zásadně odlišné podmínky. Zatímco devět rakouských spolkových zemí i sudetská území odstoupená v roce 1938 nyní tvořily společně s Německem „Velkoněmeckou říši“, vznikly na zbylém území Československa, „Protektorát Čechy a Morava“ a „Slovenský štát“.

Toto politicko-geografické rozlišení bylo úzce spojeno s etnickými kritérii: většina Rakušanů a Sudetských Němců se počítala k „německému národnímu společenství“ a obdržela tak možnost přebírat vedoucí pozice v nacistické hierarchii (proto se také podílelo hodně vojáků a důstojníků pocházejících z Rakouska na válečných zločinech SS a německé armády). Na rozdíl od toho patřili

¹ Wolfgang Neugebauer, „Der österreichische Widerstand 1938–1945,“ *Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes*, http://www.doew.at/cms/download/2ob0q/wn_widerstand-2.pdf, str. 2-3.

Češi podle národně socialistické kategorizace k „západoslovanským“ národům a byli tak Němcům podřízeni.² Rovnocenná účast na nacistickém režimu tak zůstala Čechům odepřena, čeští majitelé pozemků byli částečně vyvlastněni, mnoho nesezdaných Čechů odveleno k nucené práci ve zbrojním průmyslu. I když se nacionální socialisté snažili během války o kolaboraci českého obyvatelstva, jejich konečným cílem bylo protektorát „germanizovat“ a českou národní identitu zničit – v případě nutnosti přesídlováním, sterilizací a hromadným vražděním.³

Odboj proti nacionálnímu socialismu

Zdá se, že nacistické rozlišování mezi „Němci“ a „Slovany“ i „rozdílná politická a mentální výchozí situace“⁴ v Československu a v Rakousku vysvětlují, proč se podoba odboje proti nacionálně socialistickému režimu v obou zemích částečně odlišovala. V Rakousku se utvářely nejrozličnější odbojové skupiny především v komunistických, socialistických, katolických a monarchistických kruzích, které prováděly především umírněné politické akce jako rozdávání letáků a jiné propagandistické aktivity. V Protektorátu docházelo naproti tomu častěji k otevřeným bojovým odbojovým akcím – nejvýraznější byl jistě atentát na zastupujícího říšského protektora Čech a Moravy, Reinharda Heydricha, provedeného vojáky Jozefem Gabčíkem a Janem Kubišem. Všechny české odbojové skupiny – kromě komunistů – se mimoto spojily v zastřešující organizaci „Ústřední vedení odboje domácího“ (ÚVOD).

I když odbojové akce nemohly zpravidla proti nacistickému režimu mnoho dosáhnout, byli v Československu i v Rakousku mnozí odvážní lidé, kteří se nacistům postavili a riskovali svůj život. Na následujících pěti biografických českých a rakouských odpůrců režimu (kteří jsou i součástí tohoto námětu do vyučování) je vidět, jakých různorodých podob odboj nabýval:

- 1 **Jan Opletal:** Československý student medicíny se zúčastnil 28. října 1939 demonstrace na Václavském náměstí, kde byl postřelen německými bezpečnostními složkami a těžce zraněn. Opletal svým zraněním 11. listopadu podlehl. Jeho pohřebního průvodu Prahou se zúčastnilo tisíce lidí, z toho mnoho studentů.⁵
- 1 **Helene Kafka:** Vídeňská řádová sestra alias sestra Maria Restituta napsala báseň kritizující režim a doktor Lambert Stumfohl, který s ní pracoval v nemocnici Mödling, ji udal. Rozenou Češku zatkl v únoru 1942 gestapo a byla 30. března 1943 popravena zemským soudem ve Vídni.⁶
- 1 **Jozef Gabčík und Jan Kubiš:** byli českoslovenští vojáci, kteří při „Operaci Anthropoid“ zabili zastupujícího říšského protektora Čech a Moravy, Reinharda Heydricha. Když je gestapo vystopovalo, byl Kubiš při jedné z bojových paleb smrtelně zraněn; Gabčík spáchal krátce před svým dopadením sebevraždu. Atentát na Heydricha byl jedním z mála úspěšných útoků na vedoucí nacistické funkcionáře.⁷

---

² Srov. Karl Hermann Frank in seiner Denkschrift an Adolf Hitler vom 28. August 1940, citováno in: Václav Král (vyd.), *Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933-1947. Dokumentensammlung*, Praha 1964, str. 417 nn.

³ Viz tajná řeč Reinharda Heydricha z 2. října 1941 v Praze, citována podle Suppan, Koura und Perzi, v knize "Sousedé".

⁴ Srov. Suppan, Koura a Perzi v knize "Sousedé".

⁵ Peter Demetz, *Prague in Danger. The Years of German Occupation, 1939-45. Memories and History, Terror and Resistance, Theater and Jazz, Film and Poetry, Politics and War*, New York City 2008, str. 79-80.

⁶ „Schwester Maria Restituta,“ in: Brigitte Bailer, Wolfgang Maderthaner und Kurt Scholz (Hrsg.), „Die Vollstreckung verlief ohne Besonderheiten.“ *Hinrichtungen in Wien, 1938 bis 1945*, Wien 2013, str. 69-71.

⁷ Hellmut G. Haasis, *Tod in Prag. Das Attentat auf Reinhard Heydrich*, Reinbek 2002.

- † **Maximilian Zitter:** byl strojvedoucí z města St. Veit an der Glan (Korutany). V červenci 1941 vyslechl Zitter přes „nepřátelský rozhlas“ v rádiu výzvu k sabotáži vůči německé armádě a probíral se dvěma kolegy možné akce. I když nemohlo být Zitterovi žádné sabotážní jednání prokázáno, byl v říjnu 1941 zatčen a 30. června 1942 společně s dalšími devíti zaměstnanci železnice v budově Zemského soudu ve Vídni popraven.⁸
- † **Anna Gräf:** krejčovská učnice z vídeňské čtvrti Favoriten se v 15 letech přidala ke Komunistickému svazu mládeže. Mimo jiné rozdávala zakázané tiskoviny, mezi tím i „Radu vojákům“, v níž byli příslušníci německé armády vyzýváni k dezerci. Gräfovou zatkli v listopadu 1942 a v budově Zemského soudu ve Vídni popravili 11. ledna 1944.⁹
- † **Franz Jägerstätter:** byl katolický sedlák z Horních Rakous, který odmítal nacistický režim a podle vlastní výpovědi „z důvodů svědomí“ odmítl vojenskou službu. Jägerstätter byl v březnu 1943 převezen do vyšetřovací vazby německé armády do Lince, později přeložen do Berlína a 9. srpna 1943 popraven v Brandenburgu an der Havel.¹⁰

Pronásledování Židů, Romů a Sintů

Židovské obyvatelstvo bylo v někdejších Rakousku, v Sudetech i v Čechách a na Moravě pronásledováno se stejnou brutalitou. Již krátce po „anšlusu“ na jaře 1938 docházelo v rakouských spolkových zemích k zatýkání, mučení a týrání židovského obyvatelstva; židovské obchody byly pleněny, byty a podniky „arizovány“. Podobným způsobem se zacházelo se Židy od března 1939 i v Protektorátu Čechy a Morava. V bývalém Rakousku i v bývalém Československu prchali Židé krátce po převzetí moci nacisty do (dosud) neobsazených evropských zemí jako Francie a Anglie, majetnější Židé emigrovali do zámoří (do USA, do jižní Ameriky, do Číny). Ti, kteří nemohli nebo nechtěli vycestovat, byli nejprve natlačeni do uzavřených čtvrtí podobných ghettu. Od roku 1941 byli rakouští a česko-moravští Židé deportováni do koncentračních táborů (z nichž se většina nacházela na obsazeném polském území), kde byla většina z nich strašným způsobem zavražděna.

Podobný osud jako Židy z bývalého Rakouska a Československa stihl Romy a Sinty, kteří byli nacisty souhrnně a posměšně označováni jako „cikáni“. Od roku 1939 byli Romové a Sinty přesídlováni do sběrných táborů a mnoho z nich přiděleno k nuceným pracem. Nakonec byla většina z rakouských a česko-moravských Romů a Sinty zavražděna v Osvětimi, příp. v Osvětimi-Březince.

---

⁸ „Maximilian Zitter,“ in: Brigitte Bailer, Wolfgang Maderthaner und Kurt Scholz (Hrsg.), „Die Vollstreckung verlief ohne Besonderheiten.“ *Hinrichtungen in Wien, 1938 bis 1945, Wien 2013, str. 95-96.*

⁹ „Anna Gräf,“ in: Brigitte Bailer, Wolfgang Maderthaner und Kurt Scholz (Hrsg.), „Die Vollstreckung verlief ohne Besonderheiten.“ *Hinrichtungen in Wien, 1938 bis 1945, Wien 2013, str. 62-63.*

¹⁰ Andreas Maislinger, „Der Fall Franz Jägerstätter,“ in: *Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (vyd.), Jahrbuch 1991, Wien 1991, str. 20–32.*

2 | Plán vyučování

Trvání	1–2 výukové jednotky
Cílová skupina	9. třída
Vztah k RVP	RVP ZV - Dějepis: OV Žák charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu. Žák na příkladech vyloží antisemitismus, rasismus a jejich nepřijatelnost z hlediska lidských práv.
Výukové cíle	Žáci popisují a srovnávají dvě fotografie, které ukazují vpád nacistických vojsk do Vídně a do Prahy. Dovedou v hrubých rysech popsat převzetí moci nacisty v Rakousku, Sudetech a v Československu a analyzovat postoj nacistického režimu vůči českému obyvatelstvu za pomoci dvou textových pramenů. Žáci dovedou definovat pojem „odboj“ a vyhledat na internetu informace o životě a pronásledování jednoho odbojáře a shrnout je. Žáci diskutují o různých typech odboje a hodnotí, v jakých případech je odboj oprávněný.
Kompetence	Žák posuzuje události a vývoj veřejného života, sleduje, co se děje v jeho bydlišti a okolí, zaujímá a obhajuje informovaná stanoviska a jedná k obecnému prospěchu podle nejlepšího svědomí.
Metody	Popis obrázku, čtení textu, analýza textových pramenů, skupinové puzzle s rešerší na internetu, skupinová diskuse
Materiály	<ul style="list-style-type: none"> ▮ M1: Převzetí moci nacisty v Československu a Rakousku (jako kopie nebo obrazovky powerpointové prezentace) ▮ M2: „Němci“ a „Slované“ (pracovní list) ▮ M3: Odboj proti nacionálnímu socialismu (pracovní list)
Průběh vyučování	Úvod: Jako vstup do tématu jsou žákům předloženy dvě fotografie, které ukazují příjezd nacistických vojáků do Vídně v březnu 1938 a do Prahy v březnu 1939 (viz materiál M1). Žáci mají ve dvojicích popsat fotky a srovnat je. Mají tím poznat, že rakouské obyvatelstvo reagovalo na vpád jinak než československé.

Fáze informační: V této fázi vyučování žáci zformulují důvody toho, že pro české obyvatelstvo v Československu panovaly jiné podmínky než pro Rakušany a Sudetské Němce. K tomu je třeba žákům rozdat pracovní list M2. Žáci si nejprve přečtou informační text (bod 1), v němž je popsáno převzetí moci nacisty v Rakousku, Sudetech a v Československu; potom žáci krátce proberou obsah textu s vyučujícím. Následně analyzují žáci dva textové prameny, v nichž vyjadřují dva nacističtí politici, Reinhard Heydrich a Karl Hermann Frank, své postoje vůči českému obyvatelstvu.

Fáze prohloubení a reflexe: Žáci obdrží pracovní list M3 a společně s vyučujícím si přečtou definici pojmu „odboj“. Třída se pak rozdělí na „expertní skupiny“, přičemž každá dostane jméno jednoho představitele odboje. Žáci rešeršují ve svých skupinách za pomoci internetu informace o životě a pronásledování přidělené osoby a dělají si poznámky. Následně se utvoří skupinky, v nichž jsou vždy „experti“ na všech šest představitelů odboje. V těchto skupinách představí ostatním členům skupiny životopisy svých osob.

V těchto skupinách se následně odehraje krátká diskuse: Žáci diskutují o různých způsobech odboje a posuzují, v jakých případech je odboj oprávněný. Výsledky diskuse žáci následně proberou ještě s celou třídou v plénu.

3 | Odborný didaktický komentář

Předkládaný návrh vyučování se věnuje dvěma hlavními otázkám, které vyučující s žáky vypracuje:

- ▮ Proč většina Rakušanů a Sudetských Němců nacionálně socialistickou vládu (přinejmenším z počátku) podporovala, zatímco ji většina Čechů odmítala?
- ▮ Jaké formy odboje proti nacistickému režimu existovaly v Československu a v Rakousku?

Je třeba poznamenat, že si předkládaný námět vyučování neklade za cíl zabývat se historií rakouských a českých zemí během nacionálního socialismu v celé její šíři. Spíše se soustředí na dvě výše uvedené otázky, které představují exemplární způsob, jak se zabývat tímto obsažným a komplexním tématem. Z tohoto důvodu není například do předkládaného návrhu zapojeno téma holokaust, protože tím je potřeba zabývat se ve zvláštní, obsáhlé výukové jednotce.

Úvod do výukové jednotky zajistí srovnání fotek, které má znázornit „rozdílnou politicko-psychologickou výchozí situaci“ popsanou v textu od Suppana, Koury a Perziho. Žáci mají k dispozici dvě fotografie, které zachycují reakci na příchod nacistických vojsk do Rakouska v březnu 1938 a do Československa v březnu 1939: Na fotografii z roku 1938 jsou vidět nadšení Rakušané, naproti tomu na fotografii z roku 1939 rozlícení Češi, zadržovaní policejním kordonem. Srovnáním těchto dvou velmi rozdílných fotografií má být jednak vzbuzen zájem žáků, jednak má srovnání vést k tématu výukové jednotky. Obě dvě výše uvedené otázky učitel explicitně uvede jako výchozí otázky výukové jednotky, avšak i žáci při tom mají možnost sami formulovat otázky (v úvodní fázi je tak podporována schopnost žáků klást otázky k historii).

V navazující informační fázi žáci společně s vyučujícím vypracovávají komplexní výchozí situaci v anektovaných rakouských a českých zemích. V jednom z prvních kroků si žáci osvojí znalosti o průběhu převzetí moci nacionálními socialisty v Rakousku a v Československu; důležitý poznatek přitom je, že v těchto zemích byly tři odlišné národnostní skupiny – Rakušané, Sudetští Němci a Češi –, které měly v nacistickém systému velmi odlišná práva a předpoklady pro život. V druhém kroku pak jde o to, zabývat se cíleným potlačováním české kultury během nacistické vlády: žáci pracují se dvěma textovými prameny, v prvním případě je to úryvek memoranda Karla Hermann Franka, nacistického politika činného v protektorátu, pro Adolfa Hitlera, v druhém dokumentová tajná řeč Reinharda Heydricha, kterou pronesl v Praze k nacistickým funkcionářům, úředníkům a spolupracovníkům SS. Při výběru textových úryvků se dbalo na jazykovou úroveň odpovídající věku žáků.

V třetí části výukové jednotky se přechází k tématu „odboj“. Definice pojmu odboj z Politického lexikonu pro mladé lidi má žákům nabídnout první orientační bod pro zkoumání tematiky. Vyučující by měl upozornit, že toto je pouze jedna možná definice pojmu – při dobrém odůvodnění může být určitě doplněna nebo pozměněna. Žáci pak mají ve formě takzvaného „skupinového puzzle“ samostatně vypracovat biografie českých a rakouských odbojářů: za tímto účelem se nejprve vytvoří šest „expertních skupin, z nichž každá dostane přidělenou jednu osobnost. Skupiny provádějí na internetu¹¹ rešerše o životě a pronásledování přidělené osobnosti a zapisují si poznámky. Následně se vytvoří nové skupiny, v nichž jsou vždy zastoupeni „experti“ ze všech šesti odbojových biografií (utvoření těchto skupin může proběhnout například tak, že vyučující

---

¹¹ Nabízí se například *Wikipedie*.

rozdají očíslované kartičky). V nových skupinách představí žáci ostatním členům skupiny svého odbojáře, takže na konci všichni žáci o všech odbojářích slyšeli. Ve stejných skupinách nakonec žáci krátce diskutují: Porovnávají jednotlivé biografie s předešlou definicí odboje a diskutují, jaký způsob odboje se jim zdá nejúčinnější. Nakonec mají zhodnotit, nakolik je oprávněné oslavovat atentátníky Jana Kubiše a Jozefa Gabčíka jako hrdiny, i když zabili člověka. Jedná se zde o politický hodnotící soud, tedy o posouzení „politických rozhodnutí, situací nebo pozic z hlediska morálních hodnot.“¹²

---

¹² Wolfgang Sander, *Politik entdecken – Freiheit leben. Didaktische Grundlagen politischer Bildung*, Schwalbach/Ts. 2007, s. 76–77.

→ M1: Převzetí moci nacionálními socialisty v Rakousku a v Československu

→ **Úkol:** Fotografie ukazují reakce rakouského (nahore) a československého (dole) obyvatelstva na příchod nacionálních socialistů do Vídně a do Prahy. Prohlédněte si fotky a sepište si ve dvojicích poznámky k následujícímu zadání:

- ▮ Popište, jaké osoby dovedete na obou fotkách poznat (věk, pohlaví, vzhled, povolání). Jakou mimiku a gesta u nich vidíte?
- ▮ Promyslete, proč se obě fotografie odlišují.
- ▮ Formulujte jednu až dvě další otázky, které vás při pohledu na fotografie napadají.

Vídeň, březen 1938

Praha, březen 1939

Zdroje obrázků: <https://kurier.at/politik/inland/75-jahre-anschluss-hitlers-griff-nach-seiner-heimat/4.637.462>; <http://www.sueddeutsche.de/politik/deutscher-einmarsch-in-tschechien-vor-jahren-das-trauma-der-tschechen-1.1911637> (cit. 20. 2. 2018).

→ M2: „Němci“ a „Slované“

1) Pod hákovým křížem: Rakousko, Sudety a Československo

Po převzetí moci v Německu chtěl Adolf Hitler rozšířit Německou říši, aby posílil svou moc a vytvořil „životní prostor“ pro německý národ – v případě potřeby i válečnými prostředky. Jeho první cíl byla jeho vlast, Rakousko. 12. března 1938 vpochodovalo německé vojsko do Rakouska; o několik dní později přivítalo rozjásané obyvatelstvo Hitlera na náměstí Hrdinů ve Vídni. Rakousko bylo nyní označováno jako „Ostmark“ (od roku 1942 jako „Alpské a dunajské říšské župy“). Mnoho Rakušanů si už dlouho „anšlus“ k Německu přála, hlavně proto, že doufali, že se tím zlepší jejich životní podmínky. 10. dubna 1938 nechal Hitler provést v Rakousku referendum, v němž nakonec 99,73 procenta Rakušanů hlasovalo pro „anšlus“ k Německé říši (výsledku se docílilo mimo jiné proto, že nacisté dělali velkou propagandu a šířili strach mezi odpůrci připojení; kromě toho bylo asi 200 000 obyvatel Rakouska z „hlasování“ vyloučeno).

Hitlerův příští cíl bylo Československo. I tam žila německojazyčná skupina obyvatel (takzvaní „Sudetští Němci“), kteří cítili příslušnost spíše k Německé říši než k Československu. Sudetští Němci požadovali od československé vlády více práv a Hitler je v tom podporoval. Pražská vláda se ale zdráhala přiznat Sudetským Němcům autonomii. Když Hitler nakonec hrozil válkou, Československo pod nátlakem tzv. „Mnichovské dohody“ z 29. září 1938 odstoupilo Sudety Německu. Odstoupené oblasti jsou na pohlednici níže zabarveny zeleně. Ostatní evropské státy (například Francie a Velká Británie) s dohodou souhlasily, protože doufaly, že je možné tím zabránit válce.

Jenže Hitler s tím nebyl spokojen. I když ostatním evropským zemím slíbil mír, plánoval nyní dostat celé Československo pod svou kontrolu. K tomu nejprve vyvíjel tlak na slovenskou zemskou vládu a požadoval od ní, aby vyhlásila Slovensko samostatným státem. Potom vyhrožoval československému prezidentovi Emilu Háchovi, že bude bombardovat Prahu, když se nepodrobí Německé říši. Hácha kapituloval. 15. března 1939 vpochodovalo německé vojsko do Čech a na Moravu, a o den později byla země přejmenována na „Protektorát Čechy a Morava“.

Propagandistická pohlednice k obsazení Sudet (Mnichov, 1938).

→ M2 - „Problém Čechů“

→ **Úkol:** Po převzetí moci v Československu stála před nacisty otázka, co se má stát s tamějším českým obyvatelstvem. Dvě výpovědi uvedené níže pocházejí od Karla Hermanna Franka a od Reinharda Heydricha, kteří byli oba nacistickými politiky v Protektorátu Čechy a Morava. Přečtěte si oba texty a vypracujte ve dvojicích následující zadání:

- ┆ Věnujte pozornost tomu, jak je české obyvatelstvo oběma politiky označováno. Jaké pojmy používají? Jaké vlastnosti jim připisují?
- ┆ Shrňte, jaké plány měli nacisté s českým obyvatelstvem v Čechách a na Moravě.
- ┆ Vysvětlete, co je myšleno lidmi „dobré rasy“ a „špatné rasy“. Můžete k tomu použít učebnici nebo hledat na internetu.

[...] Český národ přináležící k západním Slovanům se nalézá nejenom v německém politickém, ale i v německém národním životním prostoru. Jeho umístění zakazuje politickou samostatnost. Neschopnost Čechů se natrvalo státně zorganizovat je osud prostoru. Velkoněmecká říše musí moci disponovat tímto prostorem a jeho obyvateli. Proto se klade otázka osudu českého národa a státně právní formy jeho začlenění do Říše. [...]

Zdroj: Karl Hermann Frank, „Denkschrift über die Behandlung des Tschechen-Problems und die zukünftige Gestaltung des böhmisch-mährischen Raumes,“ 28. srpna 1940, citováno v: Václav Král (Hrsg.), Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933–1947. Dokumentensammlung, Prag 1964, str. 417 nn.

Je potřeba si uvědomit, že v německé historii byly Čechy a Morava srdcem říše, které bylo v dobrých časech vždy baštou německví. [...] Základní intence všeho tohoto jednání, že tento prostor musí být jednou definitivně poněmčen a že Čech v tomto prostoru nemá co pohledávat, musí zůstat nevyslovena. [...] O konečném poněmčení tohoto prostoru nechci říct něco jako: chceme teď starou metodou poněmčit českou verbež. [...] Abychom přehlédli, co z těchto lidí v tomto prostoru je možné poněmčit, je potřeba inventury ohledně rasově-národnostních vztahů. [...] Jsou tu takovíto lidé: Jedni jsou dobré rasy a dobře smýšlející, u těch je to jednoduché, ty můžeme poněmčit. Pak tu máme [...] opačný pól: špatné rasy a špatně smýšlející. Na východě je spousta místa. Potom zůstává [...] střední vrstva, kterou musím pořádně přezkoumat. [...] U dobře smýšlejících lidí špatné rasy – je to pravděpodobně potřeba udělat tak, že je nasadíme někde v Říši a postaráme se o to, aby už neměli děti. [...] Potom zbývají špatně smýšlející lidé dobré rasy. Ti jsou nejnebezpečnější, protože je to rasově dobrá vůdcovská vrstva. [...] U jedné části špatně smýšlejících dobré rasy nezbude nic jiného, než že se pokusíme, je usídlit v Říši v čistě německém prostředí, poněmčit je a přeměnit jejich smýšlení převýchovou, anebo, když to nepůjde, je nakonec postavit ke zdi.

Zdroj: Geheimrede Reinhard Heydrichs am 2. Oktober 1941 in Prag, zitiert in: Miroslav Kárný, Jaroslava Milotová und Margita Kárná (Hrsg.), Deutsche Politik im „Protektorat Böhmen und Mähren“ unter Reinhard Heydrich 1941–1942. Eine Dokumentation, Berlin 1997, str. 107-122.

→ M3: Odboj proti nacionálnímu socialismu

1) Co znamená „odboj“?

V politice znamená odboj postavit se povolenými i nepovolenými prostředky a metodami proti vládnoucímu režimu. Tím se má vládnoucí systém změnit nebo být svržen.[...]Odboj může být vykonáván mnoha různorodými způsoby. V mnoha diktaturách je např. zakázáno číst zahraniční noviny nebo poslouchat zahraniční rozhlas. Kdo to přesto dělá, vykonává určitý odboj. Ale odbojem se rozumí také to, když chce někdo např. demokratický systém přeměnit násilnými prostředky v diktaturu. Proti této formě odboje demokratické státy všemi prostředky bojují.

Zdroj: Politiklexikon für junge Leute. www.politik-lexikon.at/widerstand/ (cit. 27. 2. 2018).

2) Skupinový puzzle: životopisy odboje

→ **Úkol:** Ne všichni lidé v Rakousku a v Československu se s vládou nacistů jednoduše smířili. Někteří se rozhodli pro odboj – tak jako 6 Rakušanů a Čechů na níže otištěných fotografiích. Pro následující úkol bude třída rozdělena do „skupin expertů“: Každá ze skupin prozkoumá blíže jeden z šesti osudů. Společně máte za pomoci internetové rešerše odpovědět na následující otázky a odpovědi si poznamenat:

- ┆ Kde a kdy se osoba narodila? Kolik jí bylo, když jí zatkli? Jaké povolání vykonávala?
- ┆ Jakou formu měl její odboj?
- ┆ Jaký byl motiv osoby, aby se zapojila do odboje?
- ┆ Jaké následky měl odboj pro danou osobu?
- ┆ Jak se dnes na osobu vzpomíná (např. památníky, jmény ulic, články v novinách...)?

Jan Opletal

Zdroj: ABS:
Sig. 325_11_
2_0121_0001

Helene Kafka

Zdroj: Archiv der
Franziskanerinnen
v. d. christl. Liebe,
1050 Wien

Maximilian Zitter

Zdroj: © Pri-
vatsammlung
Armin Zitter

Anna Gräf

Zdroj: DÖW

Jan Kubiš

Zdroj: Wikimedia
Commons, File:-
Operace Anthro-
poid - Jan Kubiš
(cropped).jpg

Franz Jägerstätter

Zdroj: DÖW

3) Skupinový puzzle: životopisy odboje

→ **Úkol:** Nyní jste se seznámili šesti různými životopisy lidí, kteří byli během nacistické vlády součástí odboje v Československu a v Rakousku. Diskutujte ve své skupině o následujících otázkách:

- ▮ Srovnajte jednotlivé životopisy s definicí pojmu „odboj“, kterou si můžete znovu přečíst v bodě 1. V čem spatřujete společné znaky a v čem rozdíly?
- ▮ Jaký způsob odboje se zdá být nejúčinnější?
- ▮ Z těchto šesti osob byl Jan Kubiš jediný, kdo zvolil násilnou formu odboje. Diskutujte o tom, že Kubiš a jeho spolubojovník Jozef Gabčík jsou dnes v Česku oslavováni jako hrdinové.

Pamětní deska v Praze na připomínku Jana Kubiše a Jozefa Gabčíka.
Zdroj obrázku: Wikimedia Commons.

Zdroj obrázků: Fotka Maximiliana Zittera: https://www.wienerzeitung.at/nachrichten/oesterreich/chronik/464442_Lebendiges-Graues-Haus.html (cit. 27. 2. 2018); fotky Anny Gräfa a Franze Jägerstättera: Dokumentační archiv rakouského odboje; fotky Jana Opletala, Heleny Kafkové a Jana Kubiše: Wikimedia Commons.